

**LYSEKILS
KOMMUN**

Lysekils gamla kartor

Det finns ett stort antal äldre kartor i lantmäteri, vilka sträcker sig från 1690-talets geometriska kartor fram till och med 1800-talets laga skifteskartor. De äldsta kartorna är så kallade geometriska avmätningsskartor.

I dessa kartor har man bland annat avbildat hur byarnas och gårdarnas åkrar och ängar (inägomarken) såg ut, vad man odlade och vilka som ägde gårdarna. Kartorna upprättades i olika exemplar, skifteskartorna vanligen i tre exemplar. Dessutom utfördes större karteringar över hela landskapet på 1670-1690-talen och även senare.

Många av de geometriska kartorna gjordes över gårdar som ägdes av Margareta Huitfeldt. Gårdarna karterades på 1690-talet i samband med hennes donation till Göteborgs Gymnasium. Inom vad som idag är Lysekils kommun var de tre lantmästarna Erik Kuus, Johan Bosson Kempensköld och Anders Ekebohm verksamma under perioden 1694-1712. Kuus karterade 25 byar och gårdar åren 1694-1712 i Brastad, Bro och Lyse socknar. Johan Bosson Kempensköld var son till Bo Kempensköld, som själv var en skicklig lantmätare. Johan Bosson karterade elva byar och gårdar i Brastad, Bro, Lyse och Skaftö mellan åren 1698-1701, medan Ekebohm karterade fem byar och gårdar i Brastad och Lyse socknar år 1696.

Dessutom har områden som idag är delar av Lysekils kommun avbildats i andra sammanhang. Exempelvis finns en sockenkarta över Brastad socken, samt Generalstabens karta. Lysekils köping och senare stad har också karterats i en rad olika kartor, främst från 1800-talets mitt och framåt.

Geometriska avmätningsskartor

Från Bro socken finns arton geometriska avmätningsskartor från 1694-1731 över en rad byar och gårdar. Över Brastad socken finns nitton geometriska avmätningsskartor bevarade från perioden 1694-1730. Kartorna avbildar förhållandena för gårdarna och byarna i Brastad socken under denna tid. Från Lyse sockens gårdar och byar finns sexton geometriska avmätningsskartor från 1694-1750, medan det från Skaftö socken endast finns en bevarad geometrisk karta från 1699.

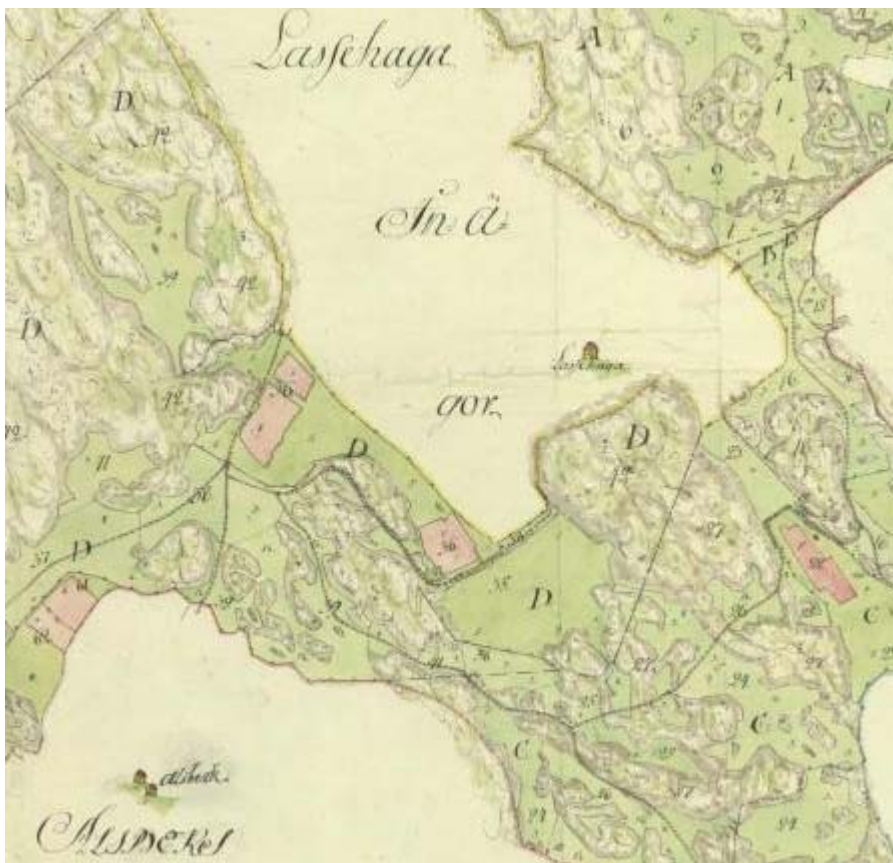

Detalj av geometrisk karta över Ingeröd, Bro sn, från 1694 (lantmäteriakt N1:54).

Storskifteskartor

De så kallade förordningarna om storskifte kom i mitten av 1700-talet. Syftet var att man skulle effektivisera jordägandet genom att tidigare spridda ägor sammanslogs (skiftades) till större enheter. Både inägor (åkrar och ängar) och utägor (utmarken, skog och betesmark) kunde skiftas, men inte nödvändigtvis vid samma tillfälle. Därför kan det finnas flera storskifteskartor från samma gård eller by. Själva bebyggelsen låg dock fortfarande orörd.

Storskiftesreformen resulterade i att en lång rad gårdar och byar skiftades. Från både Bro, Brastad och Lyse socknar finns vardera ett fyrtiotal storskifteskartor. För Bro sockens del sträcker de sig över tiden 1762-1820, medan de i Brastad socken spänner över perioden 1763-1827. För Lyse socken finns kartor från tiden 1765-1819, samt en för Lysekils fiskeläge från 1795. Från Skaftö socken finns ca 25 storskifteskartor från tiden 1755-1818.

Detalj av storskifteskarta på utmark/utägor från år 1800, Hammar, Lyse sn (lantmäteriakt N71-14:1).

Enskifteskartor

Enskiftet under början av 1800-talet innebar nästa skiftesreform, nu sammanfogades ännu fler mindre ägor till större enheter. Från Bro socken finns tolv kartor från perioden 1822-1826. Från Brastad socken finns sju enskifteskartor från tiden 1820-1827. Över Lyse socken finns fyra kartor från perioden 1822-1826, medan det från Skaftö socken finns två enskifteskartor, båda från 1823.

Detalj av enskifteskarta över Stuveröd, Skaftö sn, från 1823 (lantmäteriakt N96-18-4).

Laga skifteskartor

Förordningen om laga skifte 1827 kom att innebära att landsbygden omstruktureras på ett sätt som aldrig tidigare förr. Laga skiftesreformen var kanske den skiftesreform som kom att påverka landsbygden allra mest. Nu fördes ännu större ägor till stora enheter. Samtidigt innebar detta på sina håll att även bebyggelsen påverkades och gårdar behövde flyttas för att komma närmare sin brukade mark. I många fall splittrades den bygemenskap som tidigare funnits sedan medeltid och en struktur av ensamliggande gårdar kom till. Det bebyggelsemönster med utspridda gårdar som vi ofta kan se idag på landsbygden kom till nu.

Från Bro socken finns arton laga skifteskartor från perioden 1828-1922, medan det från Brastad socken finns kartor från tiden 1828-1939. För Lyse sockens del finns ca 25 laga skifteskartor från perioden 1829-1902. Dessutom finns två sena skifteskartor från laga skiften av soldattorp 1940-1941. För Lysekils köping finns en laga skifteskarta från 1858, medan det från Skaftö socken finns tolv kartor från tiden 1835-1869.

Detalj av laga skifteskarta från 1861 av Gåsö, Skaftö sn (lantmäteriakt N96-9-1). På kartan är öns fiskeläger och bebyggelse noggrant avbildad.

Sockenkartor

Så kallade sockenkartor har främst upprättats under två perioder, dels från slutet av 1600-talet fram till början av 1700-talet, dels mellan 1845 och 1859. Behovet av större översiktskartor började växa fram i början av 1800-talet då man insåg vikten av att ha enhetlig nationell statistik. Lantmäteristyrelsen arbetade under första hälften av 1800-talet med att ta fram ett enhetligt sockenmaterial i en egen underavdelning, det så kallade *Sockenkarteverket*. Arbetet började planeras redan 1827, men kom alltså inte att påbörjas förrän 1845, men det finns exempel på kartor som upprättats redan före 1845.

Detalj av sockenkarta från 1848 över Brastad socken (lantmäteriakt N11-1-2). Utsnittet visar området kring säteriet Holma med Stora Bornö.

För Lysekils kommuns del finns en sockenkarta från 1848 över Brastad socken. Denna är intressant såtillvida att det till kartan finns en beskrivning över socknen, där befolkning, förhållanden, gårdar och dess beskattning m.m. beskrivs.

Hemmans och Lagenheters		Händige Ränder				
Natur	Namn	Jordtaks- och Hemmanstalskänslan	Kron- tionde	Skattsk. gamla gar	Örnings lösa	Skatt skatt och
	Kötmanslund		1	16	13	32
	Ladugård			28	28	
	Lidje Ansocken	3		12	3	16
		3		12	1	14
				8	1	11
	Immullad Jön	22		18	3	8
	Songvålad skärs	22		18	2	24
	Skärs			12		
	Sköleberg			12	2	8
	Körvåle Södra			18	4	
	Rydh Trälby	3		12	1	32
	Risgrö	2		6	1	16
	Östergård			10	1	40
	Sköckan	1 22 6		18	4	32
	Sköckan	2 27		12	3	28
	Öststad	2 27		16	3	5

Detalj av en sida ur beskrivningen till sockenkartan från 1848 över Brastad socken (lantmäteriakt N11-1-2). Sidan beskriver olika gårdar i socknen, deras jordenatur, t ex om de var frälse (dvs ägdes av adelsmän), samt vilken ränta, tionden och andra skatter som de betalade.